

"OILA VA GENDER" ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT, GENDER VA OILA

xalqaro ilmiy jurnali

*Society, Gender and Family in
Central Asia*
international academic peer reviewed journal

*Общество, гендер и семья в
Центральной Азии*
международный научный рецензируемый журнал

2024/4 (13)

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli "Ommaviy axborot vositasi davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi to'g'risida guvohnoma"si olingan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar RO'YXATI (2019)ga pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun ilmiy maqolalar e'lon qilinishi mumkin bo'lgan jurnal sifatida ro'yxatga olingan.

DOI: 26739/2118-9998

ISSN 2049-3630

TOSHKENT

TAHRIR HAY'ATI RAISI:

EGAMBERDIYEVA Nodira Melibayevna (*Bosh muharrir*) – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

NARBAYEVA Tanzila Kamalovna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*
SAIDOVA Galina Karimovna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SHOUMAROV G'ayrat Baxramovich – *psixologiya fanlari doktori, professor.*
ABDURAMANOV Xamid Xudaybergenovich (*Bosh muharrir o'rinbosari*) – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
BEKMURADOV Adham Sharipovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
MA'RUFOVA Gulnora Mahmudovna – *Oliy Majlis Senatining Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi a'zosi, senator.*
MUSURMANOVA Aynisa Musurmanovna – *pedagogika fanlari doktori, professor.*
RAHIMOVA Nigina Xayrullayevna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SAIDOV Akmal Xolmatovich – *yuridik fanlari doktori, professor.*
YAKUBJANOVA Dilobar Batirovna – *pedagogika fanlari doktori, dotsent.*
TASHMUXAMEDOVA Diloram Gafurjanovna – *tibbiyot fanlari nomzodi.*
ZOXIDOV Azamat Azamjonovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
ZIYAYEV Azamad Xamidovich – *tarix fanlari doktori, professor.*
ABDUSAMATOV Xasanboy Usmonjon o'g'li – *psixologiya fanlari doktori.*
TO'RAQULOV Ulug'bek Xolbutayevich – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Эгамбердиева Нодира Мелибаевна (*Главный редактор*) – *доктор педагогических наук, профессор.*

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Нарбаева Танзила Камаловна – *доктор социологических наук, профессор.*
Сандова Галина Каримовна – *доктор экономических наук, профессор.*
Шоумаров Гайрат Бахрамович – *доктор психологических наук, профессор.*
Абдураманов Хамид Худайbergenovich (*Заместитель главного редактора*) – *доктор экономических наук, профессор.*
Бекмуратов Адхам Шарипович – *доктор экономических наук, профессор.*
Маъруфова Гулнора Махмудовна – *сенатор, член Комитета Сената Олий Мажлиси по вопросам женщин и гендерного равенства.*
Мусурманова Айниса Мусурмановна – *доктор педагогических наук, профессор.*
Рахимова Нигина Хайруллаевна – *доктор экономических наук, профессор.*
Сандов Акмал Холматович – *доктор юридических наук, профессор.*
Якубжанова Дилобар Батировна – *доктор педагогических наук, доцент.*
Ташмухамедова Дилорам Гафуржановна – *кандидат медицинских наук.*
Зохилов Азамат Азамjonovich – *доктор экономических наук, профессор.*
Зияев Азамат Хамидович – *доктор исторических наук, профессор.*
Абдусаматов Хасанбой Усмонjon угли – *доктор психологических наук.*
Туракулов Улугбек Холбутаевич – *доктор философии педагогических наук (PhD)*

THE CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD:

Egamberdiyeva Nodira Melibayevna
(Editor-in-Chief) – Doctor of Pedagogical sciences, Professor.

MEMBERS OF THE EDITING BOARD:

Narbayeva Tanzila Kamalovna – *Doctor of Sociological sciences, Professor.*
Saidova Galina Karimovna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Shoumarov Ghayrat Bakhramovich – *Doctor of Psychological sciences, Professor.*
Abduramanov Khamid Khudaybergenovich (*Deputy Editor-in-Chief*) – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Bekmuradov Adkham Sharipovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Marufova Gulnora Makhmudovna – *Senator, Member of the Senate Committee of the Oliy Majlis on Women and Gender Equality.*
Musurmanova Aynisa Musurmanovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*
Rakhimova Nigina Khayrullayevna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Saidov Akmal Kholmatovich – *Doctor of Juridical sciences, Professor.*
Yakubjanova Dilobar Batirovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Associate Professor.*
Tashmukhammedova Diloram Ghafurjanovna – *Candidate of Medical sciences.*
Zokhidov Azamat Azamjonovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Ziyayev Azamad Khamidovich – *Doctor of Historical sciences, Professor.*
Abdusamatov Khasanboy Usmonjon ugli – *Doctor of Psychological Sciences.*
Torakulov Ulugbek Holbutayevich – *Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD)*

XALQARO TAHRIR HAY'ATI:

Doktor Rashmini Koparkar,
Rossiya va Markaziy Osiyoni o'rganish markazi dotsenti
Xalqaro tadqiqotlar maktabi,
Javoharlal Neru universiteti,
Nyu-Dehli, Hindiston

Artamonova Yekaterina Iosifovna,
Chelyabinsk davlat madaniyat instituti,
pedagogika fanlari doktori, professor

Doktor Priti Kesavan,
Texnologiya fakulteti boshlig'i,
London biznes va moliya maktabi,
Singapur

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Доктор Рашмини Копаркар,
Доцент Центра исследований России и Центральной Азии,
Школа международных исследований,
Университет Джавахарлала Неру,
Нью-Дели, Индия

Артамонова Екатерина Иосифовна,
Челябинский государственный институт культуры,
доктор педагогических наук,
профессор

Доктор Прити Кесаван,
Руководитель Технологического факультета
Лондонская школа бизнеса и финансов, Сингапур

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD:

Dr. Rashmini Koparkar
Assistant Professor
Centre for Russian and Central Asian Studies
School of International Studies
Jawaharlal Nehru University
New Delhi, India

Artamonova Yekaterina Iosifovna
Chelyabinsk State Institute of Culture
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

Dr. Preethi Kesavan
Head, School of Technology
London School of Business and Finance, Singapore

SOTSILOGIYA

Zaitov E.X. O‘zbekistonda mahalla institutining mustaqillik yillaridagi rivojlanishi.....	4
Imomnazarov H.I. Yosh oilalarda ijtimoiy munosabatlar: muammolar va ularning yechimi	9
Usmonova R.M. Xotin-qizlarning norasmiy bandligini ijtimoiy jihatdan tadqiq etishdagi ilmiy yondashuvlar	15
Abdiraimova Sh.A. Uzoq umr ko‘ruvchilarga xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish yo‘nalishlari	22

OILA VA JAMIYAT

Saydivaliyeva X.X. “Ayollar huquqlari” va “gender tengligi” tushunchalari: o‘zaro munosabat va farqlar.....	29
Abdullaxo‘jayev A. Ibrat matbaachiligining vujudga kelishi va jadid g‘oyalarining yoyilishidagi ahamiyati.....	37
Xolmuratova M.M. O‘smirlarning pulga bo‘lgan munosabatida jamiyatning ijtimoiy-psixologik ta’siri.....	45
Hashimova G.I. Harbiy xizmatchilarning ijtimoiy-huquqiy himoya qilishning faol shakllari va ijtimoiy-huquqiy himoyasi tizimi.....	50
Sattarova Sh.Q. Pedagoglar faoliyatida pozitiv fikrlashning ilmiy-nazariy asoslari	55

PSIXOLOGIYA

Mahkamova D.B. Xotin-qizlar professional ijtimoiy moslashuvining psixologik aspektlari.....	60
Ishonkulova N.I. Oilaviy munosabatlarda destruktiv nizolar namoyon bo‘lishining psixologik xususiyatlari	68
Askarova G. Development of coping behavior	73
Nazarova M.Y. Zo‘ravonlikka uchragan ayollarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	77
Jumabekov Z.X. G‘arb faylasuflari qarashlarida hasad muammosining o‘rganilganlik holati.....	83
Sadullayeva J.I. Tadqiqotlarda ayollar migratsiyasining oilaviy munosabatlarga ta’siri o‘rganilganligi.....	90

PEDAGOGIKA

Mavlonov B.B. O‘smirlarning hushyorlik va ogohlik fazilatlarini rivojlanishida oiladagi tarbiya usullarining o‘rni.....	94
Nomozova O‘.A. Oilada er va xotin nutqidagi gender jihatlarining oilaviy munosabatlarga ta’siri	100
Qurbonova B.N. Mustaqil ta’lim jarayonida talabalarning ijodkorligini shakllantirish	105
Axmedova D.X. Interfaol ta’lim jarayonida rag‘batlantirishning gender yondashuvi va uning o‘ziga xos xususiyatlari.....	111
Yakubov O.T. Farzand tarbiyasida ota-onaning asosiy vazifalari va funksiyalari	119

ILMIY YANGILIKLAR VA TAHLILLAR

Abdulazizova N.B. Ayollarning pensiya ta’minoti masalasini yechish yo‘llari: ilg‘or tajriba va zamonaviy tendensiyalar.....	124
--	-----

Saydivaliyeva Xurshida Xodjiakbarovna,

*yuridik fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), katta ilmiy xodim*

*Oila va gender ilmiy tadqiqot
instituti bo'lim boshlig'i*

“AYOLLAR HUQUQLARI” VA “GENDER TENGLIGI” TUSHUNCHALARI: O‘ZARO MUNOSABAT VA FARQLAR

Annotatsiya. Maqolada “ayollar huquqlari” va “gender tengligi” tushunchalari huquqiy, ijtimoiy va falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Ushbu tushunchalarning kelib chiqishi, tarixi va hozirgi davrda amaliyotdagi ahamiyati ochib beriladi. Muallif ayollar huquqlarini ta'minlashda gender tengligiga erishishning o'ri va ahamiyatini tahlil qiladi, shu bilan birga, ushbu tushunchalarni ajratib turadigan asosiy jihatlarga e'tibor qaratadi. Maqolada xalqaro huquqiy hujjatlar va milliy qonunchilikdan kelib chiqib, gender tengligi tamoyillarini amalga oshirishda ayollar huquqlarini himoya qilish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Tahlillar natijasida ayollar huquqlari va gender tengligi tushunchalarining o'zaro bog'liqligi hamda farqlari haqida ilmiy xulosalar va amaliy takliflar keltiriladi.

Tayanch so'zlar: ayol, huquq, gender tengligi, kamsitish, himoya, tenglik, inson huquqlari, xalqaro huquq, qonunchilik, gender, huquqiy mexanizmlar, gender tamoyillari.

Аннотация. В статье анализируются понятия «права женщин» и «гендерное равенство» с правовой, социальной и философской точек зрения. Раскрываются происхождение, история и значение этих понятий в современной практике. Автор анализирует роль и значение достижения гендерного равенства в обеспечении прав женщин, при этом обращая внимание на ключевые аспекты, отличающие эти понятия. В статье рассматриваются механизмы защиты прав женщин при реализации принципов гендерного равенства на основе международных правовых документов и национального законодательства. В результате анализа приводятся научные выводы и практические предложения о взаимосвязи и различиях понятий прав женщин и гендерного равенства.

Ключевые слова: женщина, право, гендерное равенство, дискриминация, защита, равенство, права человека, международное право, законодательство, гендер, правовые механизмы, гендерные принципы.

Annotation. The article analyzes the concepts of “women’s rights” and “gender equality” from a legal, social, and philosophical perspective. The origin, history, and significance of these concepts in modern practice are revealed. The author analyzes the role and significance of achieving gender equality in ensuring women’s rights, while focusing on the key aspects that distinguish these concepts. The article examines the mechanisms for protecting women’s rights in implementing the principles of gender equality based on international legal documents and national legislation. As a result of the analysis, scientific conclusions and practical proposals are presented about the interdependence and differences between the concepts of women’s rights and gender equality.

Keywords: women, rights, gender equality, discrimination, protection, equality, human rights, international law, legislation, gender, legal mechanisms, gender principles.

Kirish. Gender tengligiga erishish bugungi xalqaro hamjihat oldida turgan barqaror rivojlanish maqsadi hisoblanadi. Bugungi kunda mazkur tenglikka erishish va uni ta'minlash masalasi jahon hamjamiyati oldida turgan dolzarb vazifalardan biri bo'lib kelmoqda. Shu bilan bir qatorda, inson huquqlari nuqtayi nazaridan yondashganda ayollar huquqlari bilan gender tengligi tushunchalarini bir xil ma'noda qo'llash, ushbu tushunchalar atrofida tor doiradagi fikrlashlar, "keskin feminizm" g'oyalari bilan bog'lash holatlari ham uchraydi.

Gender tengligi mavzusi bilan bog'liq adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, gender tengligi va ayollar huquqlari tushunchalari atrofida yagona ta'rif yoki yakdil yondashuv shakllanmagan. Ko'p holatlarda gender tengligi tushunchasi tarkibida ayollarning kamsitilishi yoki ayollar huquqlarining himoyasi masalasida ham fikr yuritilishi urfga kirgan, kam holatlarda erkaklar mavzusiga ahamiyat beriladi.

Maqsad va uni asoslash. "Ayollar huquqlari" va "gender tengligi" tushunchalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va farqlarni ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilishdir. Asosiy e'tibor ushbu tushunchalarning huquqiy va ijtimoiy mazmuniga qaratilgan bo'lib, ularning milliy qonunchilik va xalqaro huquqdagi huquqiy asoslari ochib beriladi. Maqolada jamiyatda gender tengligiga erishish uchun ayollar huquqlarini himoya qilish va kafolatlashning ahamiyati izohlanadi. Shu orqali ayollarning ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy hayotda teng ishtirokini ta'minlash, ularga nisbatan har qanday diskriminatsiyaning oldini olish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish maqsad qilingan.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Ilmiy doirada gender tushunchasini birinchi marotaba psixanalitik Robert Stoler ishlatgan¹. U 1958-yilda fanga "gender" (genderning ijtimoiy ko'rinishlari yoki "ijtimoiy jins") atamasini kiritdi. 1963-yilda u Stokgolmda bo'lib o'tgan psixanalitiklar kongressida nutq so'zladiki hamda jinsni o'rganish, albatta, biologiya va fiziologiyani predmeti hisoblanishini, uni ijtimoiy nuqtayi nazardan tahlil qilish esa psixologlar va sotsiologlar tomonidan olib boriladigan tadqiqotlar, madaniy va tarixiy hodisalarni tahlil qilishning predmeti sifatida

qaralishi mumkinligini aytib o'tdi. R.Stollerning gender bilan bog'liq masalalarni o'rganishda biologik va madaniy komponentlarni ajratish taklifi zamonaviy gumanitar bilimlarda alohida yo'nalish – gendershunoslilik yoki gender tadqiqotlari shakllanishiga turtki bo'ldi².

Bugungi kunga kelib, "gender" bir necha ijtimoiy gumanitar fanlarning tadqiqot predmeti hisoblanib, har bir sohada o'z ta'rifiga ega.

Biz quyida gender tengligi va ayollar huquqlari tushunchalarining mazmun-mohiyatini ochish orqali ular o'rtasidagi farqlar va o'zaro munosabatini ko'rsatib beramiz.

Ko'plab ilmiy nazariy adabiyotlarda gender tengligiga ta'riflar keltiriladi, ahamiyatli jihati shundaki, keltirilgan ta'riflarda ijtimoiy jihatlariga e'tibor qaratilgan.

Sotsiolog olim Entoni Giddens ta'rifiga ko'ra, gender – erkak va ayol o'rtasidagi fizik farqlar emas, balki ayollik va erkaklikning ijtimoiy shakllanishining o'ziga xos xususiyatidir³.

Gender bu oilaviy va boshqa huquqiy munosabatlarda erkaklar va ayollar o'rtasidagi huquqlar tengligi hamda jamiyatda va shaxsiy hayotda erkaklar va ayollarning ijtimoiy roli, mavqeyi va vazifalarini ifodalovchi tushunchadir⁴.

Gender tengligi tushunchasi "ayollar va erkaklar huquqlari tengligi"dan kengroq, chunki u ushbu huquqlardan foydalanish imkoniyatlari tengligini ham qamrab oladi⁵. Bundan tashqari, bu barcha shaxslar o'zlarining shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirish va qat'iy gender rollari cheklovlarisiz tanlov qilish erkinligini anglatadi; ayollar va erkaklarning turli xulq-atvori, intilishlari va ehtiyojlari hisobga olinib, teng ravishda baholanishi – bu ayollar va erkaklarning ijtimoiy-iqtisodiy resurslardan foydalanishidagi tenglikdir⁶.

² Stoller, R. (1968), Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity. London: Hogarth Press.

³ Гидденс Э. Социология / При участии К.Бердсолла: пер.с англ. Изд.2-е. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – С. 101-102.

⁴ Холикова М., Ишанханова Г., Пулатова Ш. Гендер тенглиги: ғоядан конунга кадар: Услубий қўлланма. – Тошкент: Академнашр, 2021. – Б. 11-13.

⁵ Словарь гендерных терминов [Электронный ресурс] / под ред. А.А.Денисовой; Региональная общественная организация «Восток-Запад: Женские Инновационные Проекты». Режим доступа: <http://www.owl.ru/gender/index.htm>

⁶ Gender Mainstreaming for the Legal Sector [Электронный ресурс]: A Toolkit / National Commission

¹ Лушникова А., Лушникова М, Тарусина Н. Гендер в законе: Монография. – Москва: Проспект, 2021. – С. 22.

Gender tengligi ayollar va erkaklar, qizlar va o'g'il bolalar uchun teng huquq, mas'uliyat, imkoniyat, qadriyat va natijalardir. Gender tengligi faqat ayollarga taalluqli masala bo'lmasdan, u erkaklarning huquq va majburiyatlarini ham anglatadi⁷.

Erkaklar va ayollar, o'g'il bolalar va qizlarga nisbatan adolatli bo'lish jarayoni va eng muhimi, natijalar va natijalarning tengligi. Gender tengligi tarixiy yoki tizimli tarafkashlik yoki kamsitishni qoplash uchun vaqtinchalik maxsus choralarni qo'llashni o'z ichiga olishi mumkin. Bu adolatli va gender rollari yoki me'yorlari yoki jinslar o'rtasidagi farqlardan kelib chiqadigan noto'g'ri yoki kamchilikka ijobiy javob beradigan differensial muomalaga ishora qiladi. Tenglik ayollar va erkaklar, qizlar va o'g'il bolalarning teng imkoniyatga ega bo'lishini nafaqat boshlang'ich nuqtada ta'minlaydi, balki marraga yetib kelganda ham. Bu erkaklar va ayollarning turli ehtiyojlarini, madaniy to'siqlarni va muayyan guruhning (o'tmishdagi) kamsitishlarini hisobga oladigan har ikki jins vakillariga adolatli munosabatda bo'lish demakdir⁸.

Gender tengligi – imkoniyatlar, resurslar yoki imtiyozlarni taqsimlashda yoki xizmatlardan foydalanishda jinsga qarab kamsitishning yo'qligi. Shunday qilib, bu erkaklar va ayollarning inson huquqlaridan to'liq va teng ravishda foydalanishidir. Gender nomutanosibliklari jinsga asoslangan tengsizlik yoki farqlardir.

Erkaklar va ayollar o'rtasidagi tenglik (gender tengligi) mavjud ijtimoiy munosabatlarni tavsiflovchi ijtimoiy-huquqiy hodisa bo'lib, subyektlarning jamiyat va davlat uchun teng ahamiyatlilik darajasini, fuqarolar o'rtasida teng huquqlar, erkinliklar va majburiyatlar mavjudligini, shuningdek, jinsidan qat'i nazar, ularni amalga oshirish imkoniyatlarini bildiradi⁹.

Yuqorida gender tengligiga berilgan ta'riflarni ko'rib chiqdik, ushbu ta'riflarni umumlashtirgan

for the Promotion of Equality. Malta, 2008; Gender Equality Glossary [Электронный ресурс] / Gender Equality Commission; Council of Europe, 2016. Режим доступа: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/publications>

⁷ Исломда гендер тенгликнинг ўзига хос тамойиллари. Қўлланма / Тузувчилар Т.Ж.Юсупова, Б.Б. Мамадиев, М.М.Хайдаров. – Тошкент: Бактрия пресс, 2022. – 21 с.

⁸ Glossary of Terms and Concepts // <https://www.unicef.org/rosa/media/1761/file/Genderglossarytermsandconcepts.pdf>

⁹ Зайков Д.Е. Принцип равных прав и свобод мужчин и женщин: современное состояние и перспективы // Право. Журнал Высшей школы экономики. 2020. – № 4. – С. 25–42.

tarzda aytish mumkinki, gender tengligi ham erkak, ham ayol uchun jamiyatning barcha sohalarida yaratilgan imkoniyat, erkinlik hamda qonun bilan belgilangan huquqlardan foydalanish hisoblanadi.

Ayol huquqlari esa inson huquqlarining tarkibiy qismi bo'lib, u jamiyatda ayol uchun yaratilgan huquq va imkoniyatdan foydalanishini ta'minlab borish orqali tenglikka erishilishi mumkinligiga qaratilgan choralarni o'z ichiga oluvchi tushunchadir. Quyida ayollar huquqlariga oid ta'riflarga ahamiyat qaratsak.

Ayol huquqlari – insonning umumiy huquqlari, shuningdek, biologik xususiyatlari, ijtimoiy va oilaviy ahvolidan o'ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadigan huquq va erkinliklar majmuyi¹⁰.

Ayollar huquqlari – bu ayolning ijtimoiy-iqtisodiy, fuqarolik va siyosiy maqomini ta'minlovchi huquqlardir. Ular ayollarni jinsi bo'yicha kamsitishdan himoya qilishga qaratilgan¹¹.

Ayollar huquqlari inson huquqlaridir. Ular hayotning barcha jabhalarini qamrab oladi – sog'liq, ta'lim, siyosatda ishtirok etish, iqtisodiy farovonlik, zo'ravonlikdan xoli bo'lish hamda ayollar o'zlarining barcha inson huquqlarini to'liq va teng ravishda amalga oshirish huquqiga ega va kamsitishning barcha shakllaridan ozod bo'lishlari lozim. Bu mavjud inson huquqlarini amalga oshirish, tinchlik va xavfsizlikka erishish, barqaror rivojlanish uchun asosiy ahamiyatga ega. Xususan, BMT Nizomi ayollar va erkaklarning teng huquqlarini kafolatlaydi. Barcha asosiy xalqaro inson huquqlari to'g'risidagi hujjatlar jinsiy kamsitishni to'xtatishni nazarda tutadi. Deyarli barcha mamlakatlar “Ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risida”gi Konvensiyani ratifikatsiya qildilar, bu xalqaro ayollar huquqlari to'g'risidagi qonun loyihasi sifatida qaralib kelinadi¹².

Ayollar huquqlari bir qator xalqaro anjumanlar va konferensiyalarning markazida bo'lib keldi¹³.

¹⁰ Большой юридический словарь / Додонов В.Н., Ермаков В.Д., Крылова М.А и др - изд Инфра. – М., 2001. – 790 с.

¹¹ <http://nhrc.uz/ru/menu/hotin-izlar-uulari>

¹² Каширкина А.А., Морозов А.Н. Права женщин в современном обществе: результат генезиса или объективная необходимость? // Женщина в российском обществе 2020. – № 1. С. 3–16

¹³ Права женщин – это права человека Нью-Йорк и Женева, 2014 год // <https://www.ohchr.org/ru/publications/special-issue-publications/womens-rights-are-human-rights>

1975-yil Xalqaro xotin-qizlar yili deb eʼlon qilinib, Mexiko Butunjahon konferensiyaga mezbonlik qildi, Butunjahon harakatlar rejasi qabul qilindi. 1975–1985-yillar Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ayollar uchun oʻn yilligi sifatida belgilandi. 1980-yilda Kopengagenda ayollar boʻyicha yana bir xalqaro konferensiya boʻlib oʻtdi hamda “Ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish toʻgʻrisida”gi Konvensiya imzolanish uchun yoʻl ochdi. 1982-yilda Ayollar boʻyicha uchinchi Butunjahon konferensiyasi Nayrobida boʻlib oʻtdi, unda Ayollarga nisbatan kamsitishlarga barham berish qoʻmitasi oʻz ishini boshlagan. Ushbu uchta jahon konferensiyasi favqulodda faollikka guvoh boʻldi, butun dunyo boʻylab ayollar tomonidan va 1990-yillarda ayollar huquqlarini hal qilish boʻyicha jahon konferensiyalari, shu jumladan, 1995-yilda Pekinda boʻlib oʻtgan Ayollar boʻyicha toʻrtinchi Jahon konferensiyasi uchun zamin yaratdi. Bundan tashqari, alohida guruhlarga mansub ayollarning huquqlari, keksa ayollar, etnik ozchilikni tashkil qilgan ayollar yoki nogironligi boʻlgan ayollar, shuningdek, Qarish boʻyicha xalqaro harakat rejaları (Vena, 1982 va Madrid, 2002), Durban deklaratsiyasi va Harakat dasturi kabi boshqa xalqaro siyosiy hujjatlarda ham ayollar huquqlari koʻrib chiqilgan.

BMT Bosh kotibi Antonio Guterresh 2019-yil 11–17-martda boʻlib oʻtgan BMT Xotin-qizlar ahvoli boʻyicha komissiyasining 63-sessiyasida qayd etganidek, “Qayerdagi siyosat va ijtimoiy hayotda xotin-qizlar faol ishtirok etayotgan boʻlsa, oʻsha joyda iqtisodiyot oʻsmoqda, barqarorlik mustahkamlanmoqda va fuqarolarning farovonligi yuksalmoqda”. Bu yerda ham koʻrish mumkinki, BMT ayollar huquqlarini taʼminlagan holda tenglikka erishish mumkinligini hamda buning bir necha yoʻnalishlarda amalga oshirilishida deb biladi.

Ayollar huquqlarini taʼminlashda uzoq vaqt ayollarning siyosiy huquqlarga erishishi boʻlib kelgan, bugungi kunga kelib ham ayollarning siyosatda ishiroki va muhim qarorlar qabul qilishda qatnashishi bu boradagi yutuqlardan biri deb tan olinadi. Avvalambor, qayd etish joizki, Yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkilotining bir qator hujjatlarida (Madrid, 1983; Vena, 1989; Moskva, 1991; Istanbul, 1999; Maastrixt, 2003; Sofiya, 2004; Lyublyana, 2005; Afina, 2009) davlatlarning erkaklar va ayollar oʻrtasida tenglikni qoʻllab-quvvatlash, qarorlar qabul qilishning barcha darajalarida ayollar

rolini oshirish, ayollarning siyosiy va ijtimoiy hayotda ishtirok etishlari uchun keng imkoniyatlarni yaratish, hokimiyatning qonun chiqaruvchi, sud va ijroiya barcha organlarida gender mutanosibligi maqsadlariga erishish uchun aniq choralarni koʻrish, saylab qoʻyiladigan davlat lavozimlarida gender vakillik mutanosibroq boʻlishiga erishish maqsadida ayollar va erkaklarning siyosiy partiyalarda teng ishtirok etishlariga yordam koʻrsatish, erkaklar bilan xotin-qizlar uchun nafaqat yuridik, balki amaldagi tenglikka ham erishish boʻyicha majburiyatlar belgilangan.

Xotin-qizlar faoliyatining ushbu jihatini tartibga soluvchi eng muhim xalqaro-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Avvalo, bu BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 1952-yil 20-dekabrda qabul qilingan, 1954-yil 7-iyulda kuchga kirgan “Ayollarning siyosiy huquqlari toʻgʻrisida”gi BMT konvensiyasidir. Konvensiya ayollarning barcha saylovlarda ovoz berish, davlat saylovlarini talab qiladigan milliy qonunchilikda belgilangan barcha institutlarga saylanish huquqini, ayollarning erkaklar bilan teng sharoitlarda, hech qanday kamsitishsiz davlat xizmatida lavozimlarni egallash huquqini eʼlon qildi.

Siyosat sohasida gender tengligini xalqaro huquq darajasida mustahkamlash ham nazariy asosga ega. Olimlarning fikriga koʻra, ayollarning hokimiyat munosabatlarida ishtirok etishi jamiyatning siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, muvaffaqiyati uchun shartdir. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, davlatda erkaklar va ayollar nisbatiga (70% dan 30% gacha) erishilgandagina, xususan, ijtimoiy muammolarni hal qilishda ijobiy dinamika boʻlishi mumkin. Sotsiologlarning fikriga koʻra, 33% – bu hayotning har qanday sohasida yangilanishni taʼminlaydigan sehrli raqam¹⁴.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish toʻgʻrisida”gi Konvensiyasi ishtirokchidavlatlarni ayollarning erkaklar bilan teng sharoitlarda hukumat siyosatini shakllantirish va amalga oshirishda ishtirok etish hamda davlat lavozimlarini egallash huquqiga ega boʻlishini taʼminlashga chorlaydi.

Fuqarolik va siyosiy huquqlar toʻgʻrisidagi Xalqaro Pakt (1966-yil 16-dekabrda BMT Bosh

¹⁴ Акмалова А.А., Капицын В.М. Женщины во власти и самоуправлении <https://istina.msu.ru/>

Assambleyasining 21-sessiyasida qabul qilingan) unda ishtirok etuvchi davlatlarni erkaklar va ayollarning barcha fuqarolik va siyosiy huquqlardan foydalanishda teng huquqliligini ta'minlashga majbur qildi. Nayrobining 2000-yilgacha Ayollarni rivojlantirish bo'yicha istiqbolli strategiyasi 372 ta bandda ayollar faoliyatining to'liq spektrini qamrab olgan.

1995-yilda Pekin Jahon konferensiyasida Pekin deklaratsiyasi va Harakatlar platformasini qabul qilgan 12 ta asosiy muammoli yo'nalishlar, jumladan, hokimiyatni taqsimlash va barcha darajadagi qarorlar qabul qilishda erkaklar va ayollar o'rtasidagi tengsizlik belgilandi. Harakatlar platformasida ko'plab siyosiy partiyalar va davlat tuzilmalari xotin-qizlarning jamiyat va siyosiy hayotdagi ishtirokiga to'sqinlik qilishda davom etayotgani qayd etilgan. Ayrim mamlakatlarda qonun chiqaruvchi organlardagi ayollar soni sezilarli darajada kamaygan.

Harakatlar platformasi quyidagilarni tavsiya qiladi:

- ✓ ayollar va erkaklar teng vakilligiga erishish, shu maqsadda barcha davlat boshqaruv lavozimlarida, zarur hollarda, kvota kiritish orqali ayollar sonini sezilarli darajada oshirish;

- ✓ saylov tizimlari doirasida siyosiy partiyalarni ayollarni saylanadigan va tayinlanadigan davlat lavozimlariga erkaklar bilan bir xil nisbatda va bir xil sharoitlarda jalb etishni rag'batlantirish choralarini ko'rish;

- ✓ saylov tizimlarining xotin-qizlarning saylanadigan organlardagi siyosiy vakilligiga differensial ta'sirini hisobga olish va zarurat tug'ilganda ushbu tizimlarni tuzatish yoki isloh qilish masalalarini ko'rib chiqish;

- ✓ ayollar va erkaklarning siyosiy ishtirok etish va uyushmalar erkinligi, shu jumladan, siyosiy partiyalar va kasaba uyushmalariga a'zolik bo'yicha teng huquqlarini himoya qilish va rag'batlantirish, majburiyatlar bajarilishini nazorat qilish mexanizmini yaratish.

Ushbu Platformada siyosiy partiyalarga gender masalalarini o'z siyosiy dasturlariga kiritish va ayollarning siyosiy partiyalar yetakchiligida erkaklar bilan teng ishtirok etishini ta'minlash choralarini ko'rish tavsiya etiladi.

Ko'rib turganingizdek, ushbu hujjatlar ayollarning ijtimoiy mavqeyini yaxshilash va

haqiqiy gender tengligini ta'minlash bo'yicha bir qator juda aniq majburiyatlarni bajarishni talab qiladi. 30 mingdan ortiq faollar ishtirok etgan konferensiya natijasida 189 davlat vakillari bir ovozdan Pekin deklaratsiyasi va Harakatlar platformasini qabul qildi¹⁵. Harakatlar platformasi qabul qilinganidan buyon xotin-qizlarning imkoniyatlarini kengaytirishda ma'lum yutuqlarga erishildi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh kotibi o'rinbosari, BMT – Ayollar tashkiloti ijrochi direktori Phumzile Mlambo ta'kidlaganidek, “1945-yilda BMTning tashkil etilishi juda muhim va jasoratli qadam bo'ldi. O'sha paytda hukumat va davlatlar rahbarlari orasida birorta ham ayol yo'q edi. 1995-yilda Pekin deklaratsiyasi qabul qilingan vaqtda hukumatlar va mamlakatlarni boshqargan ayollar soni 12 nafar edi.

Xotin-qizlarning siyosat va saylov jarayonlaridagi ishtirokiga oid me'yoriy baza, birinchi navbatda, xalqaro huquqiy hujjatlarda belgilab qo'yilgan. Masalan, “Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi”da ayollarning siyosiy va saylov jarayonlarida teng ishtirok etishi kamsitilmaslik va siyosiy huquqlardan teng foydalanish tamoyillari asosida belgilab qo'yilgan bo'lsa, “Ayollarning siyosiy huquqlari to'g'risida”gi konvensiya va boshqa bir qator Mintaqaviy konvensiyalarda bunday huquqlar amalga oshirilishi gender belgisiga ko'ra bo'linmasdan ta'minlanishi kerakligi belgilab qo'yilgan. O'z navbatida, “Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risida”gi xalqaro paktning 25-moddasida barcha fuqarolar nafaqat ommaviy-siyosiy tadbirlarda ishtirok etish, balki haqiqiy davriy saylovlarda ham ovoz berish va saylanish huquqiga ega ekanligi aniqlangan. “Xotin-qizlarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risida”gi konvensiya ayollarning “davlat mansablarini egallash va hukumatning barcha darajalarida barcha davlat funksiyalarini bajarish” huquqini yana bir bor tasdiqlaydi¹⁶. Bundan tashqari, ushbu konvensiyaning 7-moddasida ishtirokchi davlatlar mamlakatning siyosiy va ijtimoiy hayotida ayollarga nisbatan kamsitishlarni bartaraf etish

¹⁵ Участие женщин Узбекистана в политической жизни и избирательных процессах расширяется

<https://xs.uz/ru/post/uchastie-zhenschin-uzbekistana-v-politicheskoy-zhizni-i-izbiratelnykh-protsessakh-rasshiraetsya>

¹⁶ Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/cedaw.shtml

uchun barcha zarur choralarni ko'rishlari belgilab qo'yilgan. Xususan, xotin-qizlarning erkaklar bilan teng sharoitlarda barcha saylovlarda va umumxalq referendumlarida ovoz berish, davlat tomonidan saylanadigan barcha organlarga saylanish, davlat siyosatini shakllantirish va amalga oshirishda ishtirok etish huquqini ta'minlash.

Umumjahon deklaratsiyasida bayon etilgan fuqarolik va siyosiy huquqlar 1966-yilda BMT Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan va 1976-yilda kuchga kirgan "Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risida"gi Xalqaro Paktda o'z aksini topgan. Mazkur hujjatning 25-moddasida har bir fuqaroning "umumiy va teng saylov huquqi asosida yashirin ovoz berish yo'li bilan o'tkaziladigan va saylovchilarning o'z xohish-irodasini erkin ifoda etishini ta'minlaydigan haqiqiy davriy saylovlarda saylash va saylanish huquqi" e'lon qilingan.

Bu qoidalar davlatlar tomonidan niyat bayonotlari sifatida emas, balki qonuniy majburiy bo'lgan odatiy qoidalar sifatida ko'rilgan. Hujjat ishtirokchi davlatlar uchun majburiy edi. 28-modda Xalqaro paktida e'tirof etilgan huquqlarni monitoring qilish va amalga oshirish choralari ko'rish uchun mas'ul Inson huquqlari bo'yicha qo'mita tashkil etilishini nazarda tutgan.

"Ayollarning siyosiy huquqlari to'g'risida"gi konvensiyaning 1- va 2-moddalarida: "Ayollar barcha saylovlarda erkaklar bilan teng sharoitlarda, hech qanday kamsitishsiz ovoz berish huquqiga ega. Xotin-qizlar erkaklar bilan teng shartlarda, hech qanday kamsitishsiz, milliy qonunchilikda belgilangan, ommaviy saylovlarni talab qiluvchi barcha institutlarga saylanishi mumkin", deb belgilangan.

Ko'rib turganimizdek, ayol huquqlari ko'proq inson huquqlarining ajralmas elementi hisoblanib, ko'p holatlarda e'tibor markaziga ayollarga qarshi qaratilgan har qanday kamsitishni bartaraf etishga qaratilgan. Gender tengligi esa bu insoniyat erishishga intilayotgan erkaklar va ayollarning teng huquq va imkoniyatlari majmuyidir. Shu jihatdan gender tengligi bu erishilishi lozim bo'lgan maqsad hisoblansa, unga erishishda ko'proq kamsitishga uchrayotgan jins vakillari, ya'ni ayollar huquqlarini ta'minlagan holda erishish vosita bo'lib hisoblanmoqda. Gender tengligini bir strategiya deb olib qaraydigan bo'lsak, ayollar huquqlarini ta'minlash uning asosiy choralari biri hisoblanadi.

Xususan, BMT Bosh Assambleyasining 2015-yilning sentyabrda Barqaror rivojlanish bo'yicha o'tkazilgan sammitida 70-son rezolyutsiyasi qabul qilinib, 17 ta maqsadga erishish bo'yicha 169 ta maqsadli vazifa tasdiqlangan. Bevosita barqaror rivojlanish sohasidagi 5-maqsad Gender tenglikni ta'minlash va barcha xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirishga erishishdan iborat.

Shuningdek, gender tengligi borasida davlatlarda olib borilayotgan siyosatni baholash hamda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish yo'lida olib borilayotgan ishlar samaradorligini oshirish maqsadida ko'plab xalqaro indekslar ishlab chiqilib, e'lon qilinib kelinmoqda. Gender tengligi bo'yicha Jahon Bankining "Ayollar, biznes va qonun indeksi", AQShning Jordjtaun instituti tomonidan "Ayollar, tinchlik va xavfsizlik indeksi", Jahon iqtisodiy forumi tomonidan tayyorlanadigan global hisoboti "Global gender tafovuti", BMTning Barqaror rivojlanish dasturlari doirasida "EM2030 BRD Gender indeksi", "Gender notenglik indeksi", Yevropa Gender tengligi institutining "Gender tengligi indeksi" hamda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining "Ijtimoiy institutlar va gender indeks"lari yuritilib, davlatlarning bu boradagi reytinglari e'lon qilinib kelinmoqda.

Bugungi kunda gender tengligiga erishishning 4 ta modeli kuzatiladi¹⁷:

Gender integratsiyasi modeli ijtimoiy-iqtisodiy hayotning barcha jabhalarini qamrab oladi (Daniya, Islandiya, Norvegiya, Shvetsiya va Finlyandiya). Gender tengligi tamoyilining integratsiyasi tenglik to'g'risidagi muayyan qarashlarning barcha sohalarda siyosatning bir qismiga aylanishini nazarda tutadi.

Gender tengligi kuch va resurslarni adolatli taqsimlashni, shuningdek, erkaklar va ayollarning harakatlari hamda ehtiyojlarini teng baholashni o'z ichiga oladi. Amalda, bu shuni anglatadiki, ayollarning huquqlari, shartlari va ijtimoiy mavqeyi erkaklarning tegishli huquqlari, shartlari va maqomiga nisbatan hisobga olinishi kerak. Genderga yo'naltirilgan byudjetlashtirish ko'plab Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotiga a'zo mamlakatlarda amalga oshiriladi va davlat

¹⁷ Толстокурова А. Основные этапы формирования концепции гендерной политики и модели паритетной демократии в Украине. Известия Дальневосточного федерального университета. Экономика и управление, Выпуск. 2009. – № 2.

byudjetining ta'sirini baholash vositasidir, bu davlat xizmatlarida erkaklar va ayollar uchun imkoniyatlar tengligiga erishishga qaratilgan jinsga yo'naltirilgan ajratmalarni tahlil qilishni ta'minlaydi.

Kesishish modeli o'z siyosatini ayollarga nisbatan ijobiy harakatlar an'alariga asoslaydigan Yevropa mamlakatlariga (Belgiya, Fransiya) xosdir. Ushbu modelga uchta mamlakat kiradi: Fransiya, Belgiya va Ispaniya.

Bu mamlakatlar turli xil yondashuvlarga egaligi bilan farqlanadi. Fransiyada tashabbus to'g'ridan to'g'ri fuqarolik jamiyatidan hokimiyat institutlariga, Belgiyada esa hokimiyat institutlaridan jamiyatga o'tadi. Masalan, Belgiyada Ijtimoiy erkinlik bo'yicha davlat kotibi lavozimi ikki maqsad bilan joriy qilingan: erkaklar va ayollar o'rtasida teng imkoniyatlarni ilgari surish, shuningdek, ushbu masalalar bo'yicha hukumat bilan maslahatlashish. Vaziyatni erkaklar va ayollar tengligi nuqtayi nazaridan kuzatadigan erkaklar va ayollar tengligi instituti, shuningdek, teng imkoniyatlar Federal Kengashi faoliyat ko'rsatmoqda. Fransiyada ayollar va erkaklar tengligi bo'yicha Oliy Kengash mavjud.

Jinsdan tashqari tenglik modeli tengsizlik faqatgina jins bilan bog'liq emas, balki undan ham tashqarida bo'lishi mumkin, degan mazmunni aks ettiradi. Boshqa mezonlarni ham qamrab oladi: yoshi, ijtimoiy holati, millati va boshqalar, bu ham muvozanatlashtirilishi kerak, degan g'oyani aks ettiradi (Buyuk Britaniya). Ushbu model iqtisodiy rivojlanish va gender tengligining o'zaro ta'sirini nazarda tutadi. Shu bilan birga, iqtisodiy o'sish ayollar uchun mehnat bozorida imkoniyatlar kengayishi, ayollarning tadbirkorlikdagi ishtirokini kengaytirish, ta'lim va sog'liqni saqlashdan teng foydalanish tufayli yuzaga keladigan gender mehnat taqsimotini vujudga keltiradi.

Hamkorlikni rag'batlantirish modeli – bu “pastdan” (ayollar tashkilotlari va jamoalari) va “yuqoridan” – xalqaro tashkilotlar, moliya, investitsiyalar talablariga javoban paydo bo'lgan yangi model. Ushbu model davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi ijtimoiy sheriklik orqali erkaklar va ayollar tengligiga erishishni hamda bu jarayonga nodavlat tashkilotlarning keng ishtirokini kiritishni nazarda tutadi.

Gender tengligini ta'minlash borasida xalqaro hujjatlar quyidagilar bo'lib, ularni jahonning 100 dan ortiq mamlakatlari ratifikatsiya qilgan:

1. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi 1948-yil.

2. Inson huquqlari va fundamental erkinliklar to'g'risida Yevropa Konvensiya 1950-yil.

3. Erkaklar va ayollar uchun teng qiymatli ish hamda teng haq to'lash to'g'risidagi Konvensiya 1951-yil.

4. Qullikni bekor qilish, qul savdosi va qullikka o'xshash institutlar va odatlar to'g'risidagi qo'shimcha Konvensiya 1956-yil.

5. Nikohga rozilik berish, nikoh yoshi va nikohlarni qayd etish to'g'risidagi Konvensiya 1962-yil.

6. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi Pakt hamda Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi Pakt 1966-yil.

7. Erkaklar va ayollar uchun teng huquq va imkoniyatlarning davlat kafolatlari to'g'risidagi namunaviy Qonun (MDHga a'zo davlatlar parlamentlararo assambleyasining 2005-yil 18-noyabrda yigirma oltinchi yalpi majlisda qabul qilingan).

Umuminsoniy xarakterga ega xalqaro standartlar orasida Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi asosiy o'rinni egallaydi, unda (21-modda) har bir fuqaroning o'z mamlakatining davlat ishlarini boshqarishda saylangan vakillar orqali yoki bevosita erkin ishtirok etish huquqi mustahkamlangan. Xalq irodasi hokimiyatning asosi bo'lishi kerak. Bu iroda davriy va soxtalashtirilmagan saylovlarda o'z ifodasini topishi, saylovlar umumiy va teng saylov huquqi asosida yashirin ovoz berish yo'li bilan o'tkazilishi, saylovchilarning o'z xohish-irodasini erkin ifoda etishini ta'minlashi shart. Deklaratsiyada har kim o'z huquq va erkinliklarini amalga oshirish chog'ida faqat boshqa shaxslarning huquq va erkinliklari munosib tan olinishi va hurmat qilinishini ta'minlash, jamiyatning adolatli talablarini qondirish maqsadidagina qonunda belgilangan cheklashlarga yo'l qo'yilishi mumkinligi ta'kidlangan. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi kamsitilmaslik tamoyilini tasdiqladi va barcha insonlar erkin va qadr-qimmat jihatidan teng bo'lib tug'ilishlarini e'lon qildi. Huquqlar va har kim hech qanday farqlarsiz, shu jumladan, jinsi bo'yicha farqlanmasdan, unda ko'rsatilgan barcha huquq va erkinliklardan foydalanishi kerak. Inson huquqlari bo'yicha xalqaro paktlar ishtirokchi-davlatlar zimmasiga erkaklar va ayollarning barcha

fuqarolik, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlardan foydalanishda teng huquqliligini ta'minlash majburiyatini yukladi¹⁸.

Yakuniy qism. Xulosa qilib aytganda, “ayollar huquqlari” va “gender tengligi” tushunchalari o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, ammo bir-biridan

huquqiy mazmuni va amaliy qo‘llanishi jihatidan farq qiladi. Ayollar huquqlari inson huquqlarining bir qismi bo‘lib, jamiyatda ayollarning shaxsiy, iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy sohalarda teng huquq va imkoniyatlarga ega bo‘lishini ta'minlashga qaratilgan. Gender tengligi esa barcha jins vakillarining teng huquqlarini himoya qilishni ko‘zlaydigan keng tushuncha bo‘lib, u ayollar va erkaklar o‘rtasidagi tenglikni ta'minlovchi huquqiy va ijtimoiy mexanizmlarni talab qiladi.

¹⁸ Николаева Т.А. Правовое закрепление политических прав женщин и гарантий их реализации. // <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-zakreplenie-politicheskikh-prav-zhenschin-i-garantii-ih-realizatsii>

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Gender Mainstreaming for the Legal Sector [Электронный ресурс]: A Toolkit / National Commission for the Promotion of Equality. Malta, 2008; Gender Equality Glossary [Электронный ресурс] / Gender Equality Commission; Council of Europe, 2016. Режим доступа: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/publications>
2. Glossary of Terms and Concepts // <https://www.unicef.org/rosa/media/1761/file/Genderglossarytermsandconcepts.pdf>
3. Stoller, R. (1968). Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity. London: Hogarth Press.
4. Акмалова А.А., Капицын В.М. Женщины во власти и самоуправлении <https://istina.msu.ru/>
5. Большой юридический словарь / Додонов В.Н., Ермаков В.Д., Крылова М.А и др - изд Инфра. – М., 2001. – 790 с.
6. Гидденс Э. Социология / При участии К.Бердсолл: пер.с англ. Изд.2-е. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – С. 101-102.
7. Зайков Д.Е. Принцип равных прав и свобод мужчин и женщин: современное состояние и перспективы // Право. Журнал Высшей школы экономики. 2020. – № 4. – С. 25–42.
8. Исломда гендер тенгликнинг ўзига хос тамойиллари. Қўлланма / Тузувчилар Т.Ж.Юсупова, Б.Б. Мамадиев, М.М.Хайдаров. – Тошкент: Бактрия пресс, 2022. – 21 с.
9. Каширкина А.А., Морозов А.Н. Права женщин в современном обществе: результат генезиса или объективная необходимость? // Женщина в российском обществе 2020. – № 1. С. 3–16
10. Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин // https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/cedaw.shtml
11. Лушников А., Лушникова М, Тарусина Н. Гендер в законе: Монография. – Москва: Проспект, 2021. – С. 22.
12. Николаева Т.А. Правовое закрепление политических прав женщин и гарантий их реализации.// <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-zakreplenie-politicheskikh-prav-zhenschin-i-garantii-ih-realizatsii>
13. Права женщин – это права человека Нью-Йорк и Женева, 2014 год // <https://www.ohchr.org/ru/publications/special-issue-publications/womens-rights-are-human-rights>
14. Словарь гендерных терминов [Электронный ресурс] / под ред. А.А.Денисовой; Региональная общественная организация «Восток-Запад: Женские Инновационные Проекты». Режим доступа: <http://www.owl.ru/gender/index.htm>
15. <http://nhrc.uz/ru/menu/hotin-izlar-uulari>
16. Участие женщин Узбекистана в политической жизни и избирательных процессах расширяется <https://xs.uz/ru/post/uchastie-zhenschin-uzbekistana-v-politicheskoy-zhizni-i-izbiratelnykh-protsessakh-rasshiraetsya>
17. Холикова М., Ишанханова Г., Пўлатова Ш. Гендер тенглиги: ғоядан конунга кадар: Услубий қўлланма. – Тошкент: Akademnashr, 2021. – Б. 11-13.

“OILA VA GENDER” ILMIIY-TADQIQOT INSTITUTI
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ «СЕМЬЯ И ГЕНДЕР»
“FAMILY AND GENDER” RESEARCH INSTITUTE

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT,
GENDER VA OILA

Общество, гендер и семья в Центральной Азии
Society, Gender and Family in Central Asia

xalqaro ilmiy jurnali

международный научный журнал

international academic journal

2024/4 (13)

DOI: 26739/2118-9998

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli
“Ommaviy axborot vositasi davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma”si olingan.

*Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining
dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar RO‘YXATI (2019)ga
pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun
ilmiy maqolalar e‘lon qilinishi mumkin bo‘lgan jurnal sifatida ro‘yxatga olingan.*

MUASSIS:

“Oila va gender” ilmiy-tadqiqot instituti

JURNAL TAHRIRIYATI:

Bosh muharrir: **Egamberdiyeva N.**

Bosh muharrir o‘rinbosari: **Musurmanova A.**

Mas‘ul kotib: **Mavlonov B.**

Muharrirlar: **Yunusov U., Nomozova O‘.,
Razzakova N., Sobirova E.,
Jabborov U.**

Sahifalovchi: **Umaraliyev Z.**

Dizaynerlar: **Abdullayev L., Sobirov F.**

Web dizaynerlar: **Yakubov O., Alimova Z.**

Jurnaldagi materiallardan foydalanilganda mualliflik huquqini e‘tiborga olgan holda jurnalga havola berilishi shart.

Jurnalga kiritilgan maqola materiallari mazmuni mualliflarning shaxsiy ilmiy-nazariy yondashuvi va qarashi sifatida talqin qilinadi.

1940

Nashriyot ro‘yxat raqami № 1043191. 24.09.2021-y.

Bosishga ruxsat etildi: 27.12.2024.

“Times New Roman” garniturasini. Qog‘oz bichimi: 60x84 1/8

Nashriyot bosma tabog‘i 7,2.

100000, Toshkent shahri, Mirzo Ulug‘bek tumani,

M.Ismoiliy ko‘chasi 1-G uy.